

ISTEN SZERETI MELINDÁT

MÁNYOKI ENDRE *novellája*

Almosligeten közel esett a kocsmá a templomhoz. Semmi különös nincsen ebben, a kocsmá kevésbé álmos Ligeteken is közel esik a templomhoz.

Történt egyszer, hogy fetrengett a röhögéstől a Polgári Kör népe, de nem bent az ivóban, hanem előtte, a járdán. Azt röhögtek, hogy Munkácsy Melinda zokogva vonaglott a saját sarában, odaát, a szemközti buszmegálló peronján. De ez még semmi volt. Az ellenben több, mint ok a vigalomra, hogy éppen ekkor kezdtek szállingózni a miséről a hívek, s torpantak meg Melinda különös fürdőzése láttán. Némelyek a széttárt ujjaiuk mögé rejtettek s visítottak, mások, az emberebbje, odarohantak Munkácsy Melindához, s próbálták a csúfságából valahogy kiemelni.

Ha valaki akkor elfogulatlan szemlélőként arra járt volna, s legkivált ha szárnya van és fölējük libben, bizonynal így emlékezne vissza a jelenetre: balról a kocsmá népe hentereg, jobbról, a másik járdán mások, de fordított kedéllyel. A két boly közt meg szenttelen húzódik a fútca rekkenő aszfaltja: nyár van, kopasztó kánikula. A szemlélő még arra is fölfigyelhetett volna, hogy a templom tornya tövéből néma iszony, a Polgári Kör kopott vörös csillaga alól pedig üvöltés csap föl az égre.

Az iszony Vak Kántás Péteré, az üvöltés Kántás Kis Andrásé volt. A történet pedig a miénk.

Álmosligeten a Polgári Kör valójában nem a polgári kör neve volt, hanem azé a csapzott csapszéké, mely az egykor volt polgári kör, később Munkásotthon oldalában nyert tanyát a Tanács vagy az Áfész kifürkészhetetlen kegyelméből. S bár az épület többi része sem volt kevésbé viharvert, annyi ereje maradt még a pallérozottabb időkben, hogy elbírja hátán a lécekből és villanykörtékből épített vörös csillagot. A horpadt házban eleinte még élet is akadt: úttörők dalolták benne a mintamókust, kiszisták tettek hamis fogadalmat a pártra meg a népre, akikkel egy az utuk. Aztán ez is elmúlt, mint Csövi Veréb, a falubolondja koponyára száradt bánata, ha valaki véletlenül fizetni találta a fröccsét. A düledező falak mögöl egy ideig még ki-kirajzottak

olykor az irodisták, mígnem a kocsma végképp magára maradt – s átkeresztelkedett Polgári Körré.

A Polgári Kört még annak 1041. sz. Kelet-Pesti Áfész italbolt korában Munkácsy Katinka vette ki gebinbe, s ő volt benne a mindenes. Ám ezért még nem járt volna hódolat. De Pici Baba, ahogyan akkortájt szólították, szép volt. Szép volt az ájulásig. „Orcája akár a csecsemőé, tekintete szelíd, mint a mézes kukoricán hizlalt dodómadár szeme, ajkán szakasztott Gioconda-mosoly“ – szavalt Doncsev Sztoján, fuvarostól szokatlan hevülettel. Aligha akadt hát férfiember, akibe ne állt volna görcs a Baba közelében.

Egy ilyen volt csak: Gózon, a Görög, aki alig egy ideje támogatta a söntéspulot. Senki sem tudott róla semmit. Azt sem, miért Görög, és azt már végképp, hogy nem Gózon a neve. Hanem Kántás Kis András.

A történet most a régmúltban folytatódik.

A Kántás famíliában kitört a belviszály. Hazajött Józsi, a kisebbik fiú, és beült a közösbe. Magától ment el vagy három esztendeje, de nem magától jött vissza, hanem hívásra. Az apja, Kántás Kis János küldött neki levelet, s ki is bélelte a kopertát indigóba csomagolt forintokkal; bölcs ember volt az öreg paraszt, sejtette, hogy vasútjegyre se futja a tékozlónak. De nem a szeretet, s nem is a krisztusi megbocsátás vitte rá a cirkalmas kérésre, hanem csak a tehetetlen düh, amit az otthon maradt idősebb fia, ifjú Kántás Kis János iránt érzett csitíthatatlanul. S hogy mi volt a fullánk mérge, melyet ifjabbik János napra nap az apja lelkébe fecskendezett?

A szülő leve volt az, azé a szülőé, melynek tőkéit a fiú oly makacs önfejűséggel szorgalmazta szántóra-legelőre telepíteni, mondván, hogy az utat, mely a két tag között húzódik, maga a Jóisten is csapszék mellé rendelte. Húzta az igát János, szántott és legeltetett, vetett és kapált, etetett és itatott, de nem múlt el este, hogy ne pörölt volna a maga igazáért. Nem hallgatott a Belzebubra sem, nemhogy az apjára. Eladdig, hogy idős Kántás Kis János árkuat szerzett és tollat fogott: levelet írt a földtől elfutó kisebbik fiának, jönne haza és venné át tőle a gazdaságot, mert János el van szánva rá, hogy végveszélybe sodorja minden életüket.

Hazajött Józsi, János meg azon nyomban elment. Ami rajta volt, ruhából is csak annyit vitt magával. Az ajtóból még megköszöntötte öccsét s biccentett az apjának-anyjának. De a kaput már úgy vágta be maga után, hogy kitörött az öntöttvas zár nyelve. Úgy is maradt, mert Józsinak csak annyi gondja volt a reparálására, akár a többi háztájra: semmi.

Ifjú Kántás Kis János még aznap beállt a Munkácsy-portára napszámosnak. A reggel azonban már a megyeházán találta; névváltoztatásért folyamodott a hivatalban. Vak Kántás Jánosra kereszteltette át magát. „Fél esztendő se pergett le az idő nyakában, midőn János oltár elé vezette Munkácsy Margitot, a nála kilenc ősszel hervadtabb hajadont, aki egyedül ápolta magatehetetlen apját, Munkácsy Bíró Mártont, Cinkota egykori urát s bíróját, ki idejekorán

Sándorét is, aki későszülött testvére volt Cinkota egykori urának, afféle életveg tekintetű művészfajzat, kékfestett kendővel a nyakában. Guszti szerint hatalmas, tarka vásznakat festett, ordító színekkel és ordenáré nőkkel, akiknek feje nem volt, csak fara meg szőre, és oda vörös festékekkel leöntött kavicsokat ragasztott – ám Guszti e téren nem a legbiztosabb hírforrás.

Valami nagy bika mégsem lehetett, mert felesége, Jacsmenyik Irén piacon-utcán egyre a férfinépet kémlelte, s a templomba is csak azért járt el, hogy mise közben elkapjon egy-egy sóvár tekintetet. Valaminek végül történnie kellett: talán Munkácsy Sándort szállta meg a dühéből felajzott ihlet, talán végtére Irén fektette rikító vásznára az urát – gyermek született a piktor házában, ki a keresztségben a Melinda nevet kapta.

De itt a homály már köddel fenyeget. Álmosligeten percet sem szűnt a szóbeszéd arról, hogy Melinda apja valójában nem más, mint az elvadult Kántás-porta elvadult ura, Kántás Kis József, aki hajlott Irén hívogató tekintetére, s besegített a gyerekáldásba. A pletyka Munkácsy Sándort sokáig el sem érte („ki se ette a fene a műteremből“), de amikor elérte, kipakolt – a ház elé, mindent: bőrröndöket, járókát, gyereket. Jacsmenyik Irénnek így telt ki a sorsa, de nevetett rajta teli torokból. „Hogy a pemzlid nyele állna a valagadba!...“ – a környéken csattogtak a zsalugáterek. A nép a réseken át figyelte, miként rakja föl Kántás Kis József a betyárbútort a taligára, s húzza hazafelé, bal kezében a síró Melindával. Irén a szerelvény végén baktatott, s káromkodott zokogva.

Eseménytelen évek jöttek – mondaná a krónikás, ha megelégedne a közhelyekkel. De se meg nem elégedhet, sem eseménytelen évek nem jöttek. Idős Kántás Kis János akkorra már megroggyant a sorscsapások alatt. Földjét elvették, a fiát elüldözte, ez a másik meg „mihaszna volt, semmirekellő lett“. Irén jöttének először megörült, „talán még ráncba is szedi a senkiházit“ – tépelődött fakó hangon a kocsmában, de ez nemigen érdekelt senkit: Melindáról faggatták volna inkább... Egy reggel híre jött, hogy kiöntött a patak. Idős Kántás János akkor újra s utoljára a térdére ültette Melindát, gyípacizott vele, aztán csendesen elment. Úszó gerendák, fölpuffadt dísznók és rothadó tyúkok között látták, ha őt látták, széttárt kezekkel, arccal a fenék felé fordulva sodródni.

Igen, esemény adódott bőven: Kántáséknál állt a világ, pedig dehogy is állt; József és Irén a szomszédság színe előtt állt bosszút az „álnok, fürkész világon“. Ették, amit az udvar adott, s tették, ahogy a kedvük parancsolta. A mosóteknő rengett, akár a hánykolódó tenger, hullámai átcsaptak a káván, midőn Kántás József és Munkácsyné Jacsmenyik Irén mohón áldoztak átkozott szerelmüknek. Kisvártatva újabb gyermek sírt az udvaron: megszületett Kántás Kis András. Kétévben már pányván tapogatta a körtefa körül a földet, s nézte éretlen szemekkel, miként üti le a tyúk fejét az apja, hogyan fojt macskát, belez ki ürgét, menyétet, sündisznót – és sütögeti a húskat nyílt tűzön...

nevére vette – ebben egyezett ki végül Álmosliget elmélkedésre hajlamos népe –, de hiszen jól is tette az árva. Csak a Szent Péter asztala előtt kell majd az apa nevét bediktálnia.“

Az idő szakasztott olyan, akár az elbeszélés. Hosszú csöndek tördelik szét, s ugyanók rakják össze. Történetünk a végéhez közeledik, de hogy megtudjuk-e, ki s mi végre alakította – az talán örök titok marad.

Munkácsy Katinka fölnőtt. Vállas lett és mellyes, szelíd és szorgalmas. Mi minden fonódott össze benne, azt kibogozni egy tudósnak is becsületére válhatna – de hogyan is volt volna efféle Ligeten? Nem is volt szükség a tudományra, hiszen ment minden a maga rejtélyes, köznapi útján.

Vak Kántás János és Munkácsy Margit pedánsan éltek: a szegénységüket úgy viselték, akár a negyvennyolcas honvédok a semmit érő medalliont szakadt-tiszta gúnyájuk mellén. Együtt jártak mindenhová, és mindig kézen fogva. Évente egyszer, az esküvőjük napján, kenyeret, sajtot, almát csomagoltak a fonott fedeles kosárba, és átsétáltak a cinkotai kőfejtőhöz, amely fölött a cserjék már végképp benőtték Vak Kántás János csudaszép álmait.

Mondom, Katinka lassan belenőtt a világba, olyan szépen, ahogy az anyja élt. Az idő mindent önmaga rendez el, s úgy volt az rendjén, hogy a Kántások és Munkácsyak drámáját is belehajtogassa az álmosligeti legendáriumba. Hogy miként zuhant ki onnan mégis, annak megmondhatója nincsen. Katinka egy vasárnap délelőtt, hazajövén a templomból, csöndesen összecsomagolta kevéske holmiját, és búcsút se mondva sírva rimánkodó anyjának, beriglizte maga mögött a kaput.

Nagy a Melinda vétke, mindenki tudta. De hogy miben áll, azt senki sem. Vitte tovább a sorsát, még ha a málhája az egekig púposodott is. Arca megfogyott, kezei megnyúltak, de a tartása épp' olyan egyenes maradt, mint amilyen izzó a tekintete. Ment Ligeten minden átkozott nap, tette a dolgát, s szólni csak akkor hallották, ha megkérdezte, hogy a szedett borsót mind elvigye-e a piacra. Ment ő mindenfelé, csak arra nem, ahol a Polgári Kör népe gabalygott, a kocsmáé, melyben Pici Baba, született Munkácsy Katinka, a tulajdon egy lánya volt a csapos és a bérlő egy személyben.

Arra egyszer ment csak: azon a kánikulai napon, ahonnan a történetünk elindult. Ment lassan s elszántan, mint akit önnön hóhérrja szólít, s lezuhant a saját sarába a buszmegálló peronján.

A történet itt valóban véget ér. Valamirevaló elbeszélő tudja, nem élhet vissza az olvasó bizalmával. Nem mondhatja el, amit csak sejdít, s nem térülhet el arra, ahová a szeszélye irányítja. Eleddig is túl sok volt már a szóbeszéd. Túl erős a vágy, hogy az idő és a mese hézagait kitöltsem. Az már végképp nem fér bele, hogy Csövi Veréb dadogására hagyatkozzam. Hogy hitelt adjak neki: üzenetet vitt Munkácsy Melindának. „Tudtad, hogy szerelmes vagyok a papba. De nem

